

УДК [330.341.1:347.77]:613/614

Л.І. Федулова, д-р екон. наук,

Т.В. Груздова,

С.В. Палиця

Інститут економіки та прогнозування НАН України

СТАН РОЗВИТКУ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ НАУКОВО- ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

У статті автори подають результати аналізу розвитку охорони інтелектуальної власності як складової науково-технологічного потенціалу системи охорони здоров'я України з подальшим виявленням та характеристикою відповідних тенденцій. Представлено пропозиції щодо вдосконалення державної політики підвищення ефективності використання інтелектуальної власності для розвитку вітчизняної медичної та фармацевтичної промисловості й забезпечення якості медичних послуг.

Ключові слова: охорона інтелектуальної власності, охорона здоров'я, державна політика.

Постановка проблеми. Динамізм економічних процесів, глобалізація ринків, прагнення країн до побудови економіки знань виводять на перший план потребу в аналітичній оцінці сьогодношньої ситуації через критерії інтенсивності розвитку інноваційно-технологічних процесів у контексті досягнення глобальної конкурентоспроможності як фірм, так і країни. У зв'язку із зростанням можливостей використання глобальної інформаційної мережі Інтернет у сфері електронної торгівлі та обміну інформацією і знаннями розвиненість системи охорони інтелектуальної власності (ІВ) є одним із визначальних чинників розвитку сучасної економічної системи. За цих умов особлива важливість ролі інтелектуальної власності в новій економіці визначається зростанням значущості системи охорони об'єктів права інтелектуальної власності у поширенні процесів інноваційно-технологічної діяльності, передусім у напрямі формування високотехнологічних секторів промислового виробництва та високотехнологічних послуг, а також посиленням впливу на еволюційні процеси в системі відносин власності, на структуру соціально-економічних відносин та інше, особливо у сфері охорони і забезпечення якості здоров'я.

Сьогодні система охорони здоров'я України стоїть на порозі докорінних змін. Найбільше ці зміни пов'язані з формуванням її інноваційної скла-

дової, розвитком імпортозаміщення й зростанням продуктивності праці. Проте, інноваційний сценарій розвитку подій можливий за умови впровадження стратегії формування й розвитку вітчизняних високотехнологічних підприємств з виробництва медичної техніки та обладнання, медичних препаратів, покликаних вирішити проблеми забезпечення якості життя населення країни в існуючих умовах і на довгострокову перспективу. Кінцевою метою реалізації зазначеної стратегії має бути створення стійкої національної індустрії охорони здоров'я, здатної забезпечити населення доступними, ефективними й безпечними ліками та доброякісними медичними послугами. Однак на шляху до реалізації зазначеного підходу існує багато ризиків, обумовлених внутрішніми та зовнішніми викликами економічного середовища. Серед основних із них – технологічні, пов'язані з наявністю відповідного науково-технологічного потенціалу, серед яких об'єкти права інтелектуальної власності є тією складовою, що може стати основою інноваційного розвитку не лише сфери охорони здоров'я, але й національної економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням розвитку системи охорони здоров'я присвячені роботи українських учених [1–4 та ін.], проте поза увагою залишаються аспекти управління інтелектуальною власністю в зазначеній сфері, які дозволили б сформуванню науково обґрунтоване уявлення про стан справ, виявити відповідні тенденції, необхідні для корегування державних програм розвитку та підвищення якості охорони здоров'я населення.

Мета статті – на основі статистичного аналізу виявити тенденції розвитку охорони інтелектуальної власності як складової науково-технологічного потенціалу системи охорони здоров'я України та розробити пропозиції щодо вдосконалення державної політики в даній сфері національного господарства.

Виклад основного змісту дослідження і отриманих результатів. Для забезпечення якісного прориву української галузі охорони здоров'я в частині поліпшення ситуації зі станом здоров'я громадян потрібні інноваційні розробки у сфері профілактики, діагностики й лікування захворювань, ефективна система підготовки медичних кадрів і кваліфікованих фахівців, здатних вирішувати питання інноваційного розвитку. Окремим проблемним питанням залишається диверсифікованість медичної й фармацевтичної промисловості, створення умов для їх переходу на інноваційну модель, що дозволить підняти рівень забезпеченості організацій охорони здоров'я й населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення, у тому числі вітчизняного виробництва, до середньоєвропейського рівня як за кількісними, так і за якісними показниками.

Слід зазначити, що важливим напрямом розвитку економіки новітнього технологічного укладу, що розпочав посилено формуватися після глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., є державна підтримка досліджень

і розробок, пов'язаних з охороною здоров'я, боротьбою з "постарінням" населення. Статистичні дані показують, що в країнах ОЕСР у 2008 р. пряма урядова підтримка, пов'язана з так званими "оздоровчими R&D", започаткована на урядових бюджетних асигнуваннях (GBAORD), складала близько 0,11% у загальній кількості витрат на R&D у ВВП. У США пряма підтримка зазначених R&D становила понад 0,22% ВВП, що у два рази вище за рівень Євросоюзу й набагато вище, ніж у Японії (0,03% у 2008 р.).

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) прийняла резолюцію, що затверджує глобальну стратегію з охорони здоров'я, інновацій та інтелектуальної власності. Ця резолюція – так званий План дій ВООЗ – спрямована на підтримку нового мислення про інновації і доступ до лікарських препаратів, вона створює основу для найважливіших медичних науково-дослідних робіт, пов'язаних із захворюваннями, які справляють непропорційно сильний вплив на країни, що розвиваються [5].

Як успішний регіональний досвід у системі управління інтелектуальною власністю слід відзначити практичні заходи Республіки Татарстан, що першою в Росії й країнах СНД розробила й затвердила постановою Кабінету міністрів РТ Концепцію довгострокової цільової програми "Розвиток ринку інтелектуальної власності в Республіці Татарстан на 2012–2020 роки". Зокрема, програмою передбачається створення умов для випереджального розвитку досліджень, наукових розробок, покликаних забезпечити наукові основи технологічної модернізації суспільства як у матеріальній, так і в нематеріальній сфері, зокрема в медицині [6].

Стосовно характеристики наукового потенціалу сфери охорони здоров'я в Україні, слід зазначити, що динаміка питомої ваги організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи в галузі медичних наук, має тенденцію до зростання (табл. 1), проте частка таких організацій серед загалу є надто малою для посилення інноваційного розвитку цієї галузі національного господарства і життєво важливої сфери суспільного життя, а питома вага вітчизняних наукових організацій фармацевтичного спрямування є взагалі мізерною.

Таблиця 1

Динаміка питомої ваги організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи, за галузями наук, %

Галузі наук	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Всього	100	100	100	100	100	100	100	100	100
біологічні	2,3	2,3	4,2	4,4	4,6	4,2	4,2	4,4	4,8
медичні	4,7	5,0	5,2	5,5	6,0	6,0	6,3	6,4	6,5
фармацевтичні	0,3	0,3	0,5	0,3	0,1	0,3	0,3	0,3	0,5

Джерело: розраховано і складено за даними статистичного збірника "Наукова та інноваційна діяльність в Україні" в 2008 р. та в 2012 р., с. 11.

Частка наукових і науково-технічних робіт, виконаних за замовленнями підприємств і організацій резидентами України (за видами економічної діяльності) протягом 2001–2011 рр. в охороні здоров'я, збільшилася з 1,9 до 4,3%, що на рівні металургії та обробки металів, сектору державного управління. Відповідно, питома вага наукових і науково-технічних робіт, виконаних за замовленнями підприємств і організацій нерезидентами (за видами економічної діяльності) протягом 2001–2011 рр., знизилася з 0,7% до 0,1%.

За попередніми даними Держстату України, протягом 2012 р. передові технології створювали 179 підприємств. При цьому загалом створено 516 технологій, у т.ч. 85% – нові для України, 15% – принципово нові. Із загальної їх кількості 17,4% створювалися за державним контрактом. Провідні науково-технологічні напрями – нанотехнології та охорона здоров'я – були представлені винаходами та корисними моделями, проте їх частка незначна (рис. 1). Загалом, на створені у 2012 р. передові технології в цілому або на їх елементи було видано 1211 охоронних документів: 230 на винаходи, 704 на корисні моделі і 277 на промислові зразки.

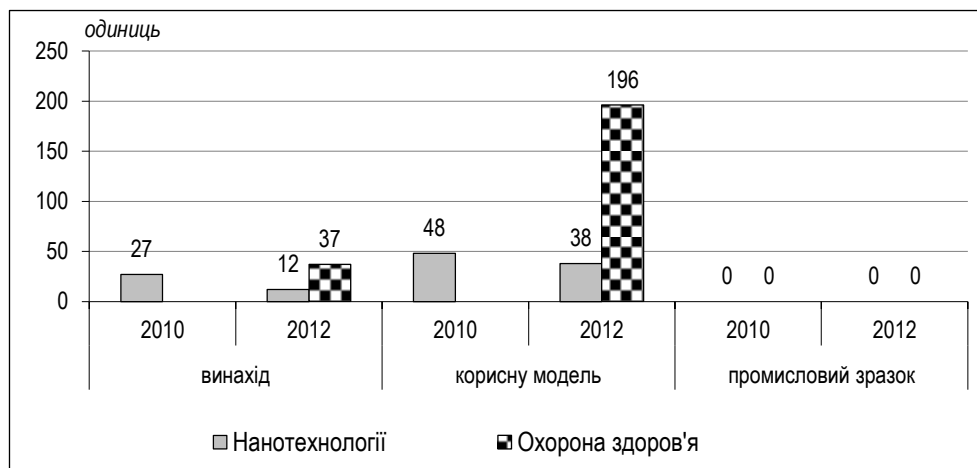

Рис. 1. Кількість охоронних документів у створених технологіях у 2010 р. та 2012 р.

Джерело: Держстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Майже третина підприємств, які створювали передові технології, зосереджена в м. Києві, 12,8% – у Харківській, 10,1% – Дніпропетровській, 8,4% – Донецькій, 3,9% – Луганській, 3,4% – Миколаївській областях (рис. 2). Пов'язано це з тим, що в цих регіонах ще й до цього часу зберігається потужний науково-технологічний потенціал і функціонують високотехнологічні виробництва, що, у свою чергу, та зумовлено постійною увагою органів державної влади до розбудови сучасних регіональних інноваційних систем.

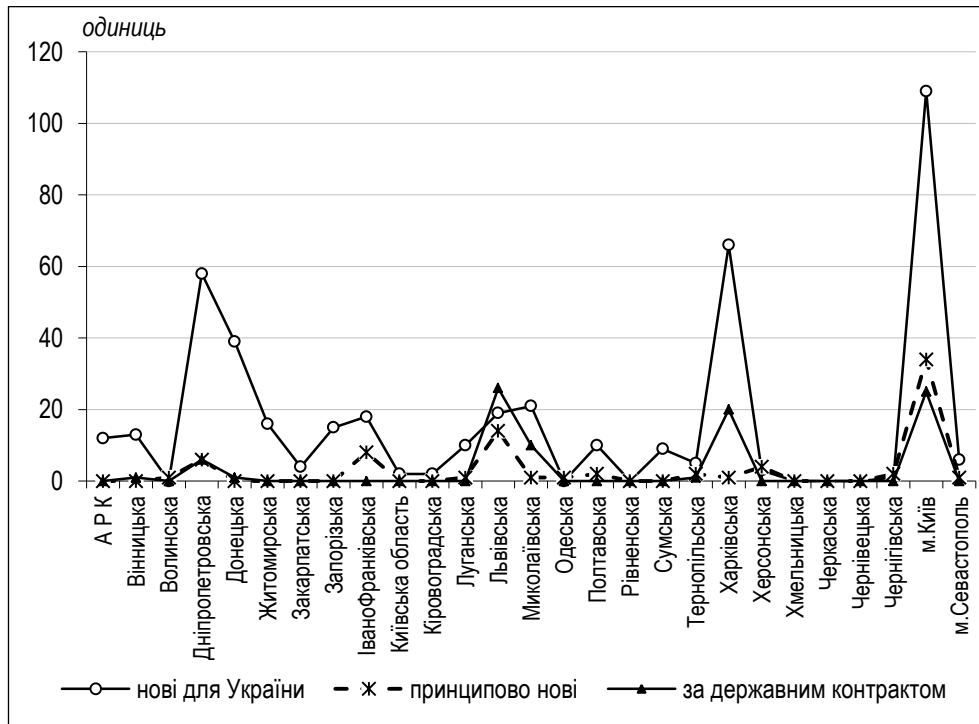

Рис. 2. Кількість створених технологій у 2012 р. за регіонами, одиниць

Джерело: Держстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

У 2012 р. кількість підприємств та організацій, що використовували передові технології у виробництві, збільшилась порівняно з 2011 р. на 9% і становила 2134 (в основному за рахунок установ охорони здоров'я). Підприємствами та організаціями України було використано у своїй діяльності 13 219 передових технологій, з яких 14,4% упроваджені у 2012 р., 28,5% з терміном упровадження від 1 до 3 років, 39,3% – від 4 до 9 років, 17,9% – 10 і більше років. Кількість винаходів у використовуваних технологіях за весь час упровадження становила 1270 одиниць, у т.ч. 207 – у звітному році. Найбільша кількість використаних нанотехнологій має термін впровадження від 4 до 5 років, а технологій охорони здоров'я – до одного року (рис. 3). Стосовно останніх – це дуже показовий фактор, оскільки в останні роки здійснюється реалізація державних програмних документів у напрямі модернізації технологічної бази системи охорони здоров'я.

Важливим напрямом упровадження результатів досліджень та розробок у сфері медицини й фармацевтики є захист інтелектуальної власності. Саме тут є резерви, виявлення й використання яких повинно стати головною умовою реалізації інтелектуального потенціалу щодо підвищення ефективності

економіки України на шляху до інноваційної моделі розвитку. Проблема полягає в усвідомленні необхідності прискорення процесу розробки на державному рівні механізмів, здатних не тільки виявити, але й зацікавити власників об'єктів права інтелектуальної власності (ОПВ) у їх використанні з метою одержання прибутку від продажу інноваційної продукції й інтелектуального продукту на умовах ліцензійних угод. Це може бути одним із джерел поповнення бюджету країни.

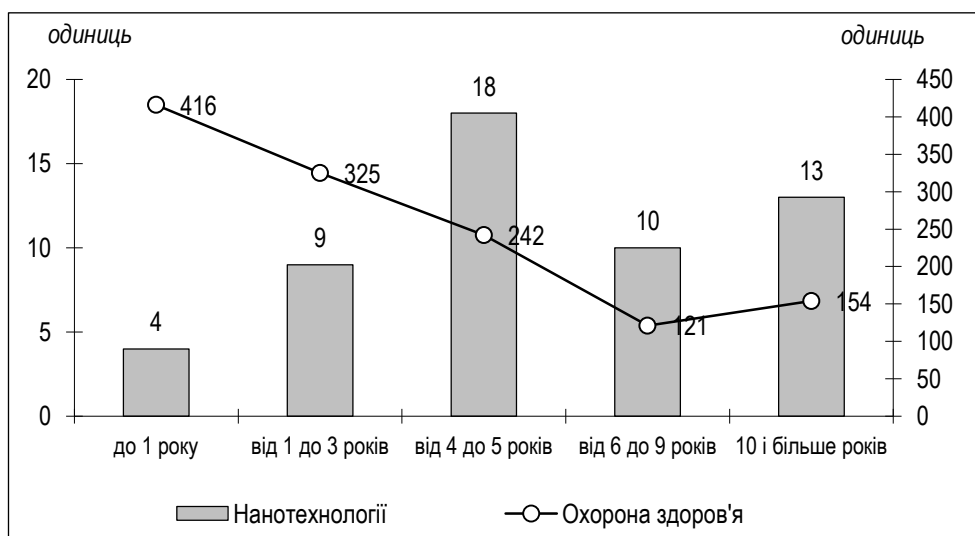

Рис. 3. Розподіл використаних передових технологій у 2012 р. за видами технологій та терміном впровадження, одиниць

Джерело: Держстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Як показує практика, розвиток виробництва медичної техніки й виробів медичного призначення повинен бути пов'язаним з розвитком наукового потенціалу в галузі розробки продукції, що узгоджується з пріоритетами переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку. Про роль НДР у вітчизняній медицині говорять цифри стосовно розподілу патентів на винаходи за класами МПК, де напрям медицини займає перше місце. Проте динаміка цього показника за період 2006–2012 рр. є нерівномірною й має тенденцію до зниження. Так, протягом 2006–2012 рр. за кількістю поданих заявок та отриманих патентів на винаходи за класами МПК найбільша винахідницька активність спостерігалася в класі А61 (медицина або ветеринарія; гігієна): поданих заявок у 2006 р. – 12,3% , у 2012 р. – 11,3% (табл. 2); отриманих патентів у 2006 р. – 16,3% , у 2012 р. – 13,3%. Найбільшу питому вагу за кількістю заявок та отриманих документів склав підклас А61К (медикаменти для терапевтичних, стоматологічних або гігієнічних цілей).

Таблиця 2
Пріоритети розподілу патентів на винаходи за класами МПК
за 2006–2012 рр., одиниць/%

Клас МПК	Назва класу	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Всього	3698	4058	3 832	4 002	3 874	4 061	3 405
A61	Медицина або ветеринарія; гігієна	604	723	510	487	481	567	454
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>16,3</i>	<i>17,8</i>	<i>13,3</i>	<i>12,2</i>	<i>12,4</i>	<i>14,0</i>	<i>13,3</i>
C07	Органічна хімія	229	225	307	364	321	453	413
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>6,2</i>	<i>5,5</i>	<i>8,0</i>	<i>9,1</i>	<i>8,3</i>	<i>11,2</i>	<i>12,1</i>
G01	Вимірювання; випробовування	288	291	275	282	239	251	177
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>7,8</i>	<i>7,2</i>	<i>7,2</i>	<i>7</i>	<i>6,2</i>	<i>6,2</i>	<i>5,2</i>
A01	Сільське господарство; лісівництво, тваринництво; мисливство; відловлювання тварин; рибництво	225	335	257	214	221	192	198
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>6,1</i>	<i>8,3</i>	<i>6,7</i>	<i>5,3</i>	<i>5,7</i>	<i>4,7</i>	<i>5,8</i>
H04	Техніка електричного зв'язку	н.д.	н.д.	н.д.	101	139	181	167
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>н.д.</i>	<i>н.д.</i>	<i>н.д.</i>	<i>2,5</i>	<i>3,6</i>	<i>4,5</i>	<i>4,9</i>
B01	Фізичні чи хімічні процеси або устаткування взагалі	125	129	90	94	103	89	69
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>3,4</i>	<i>3,2</i>	<i>2,4</i>	<i>2,3</i>	<i>2,7</i>	<i>2,2</i>	<i>2,0</i>
H01	Основні електричні елементи	н.д.	99	112	122	116	92	83
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>н.д.</i>	<i>2,4</i>	<i>2,9</i>	<i>3</i>	<i>2,9</i>	<i>2,3</i>	<i>2,4</i>
E21	Буріння ґрунту та гірських порід; гірничі справи	н.д.	92	98	94	79	82	101
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>н.д.</i>	<i>2,3</i>	<i>2,5</i>	<i>2,3</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>	<i>3,0</i>
B65	Гранспортування; пакування; зберігання; оброблення тонких або ниткоподібних матеріалів	н.д.	н.д.	н.д.	82	102	100	85
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>н.д.</i>	<i>н.д.</i>	<i>н.д.</i>	<i>2</i>	<i>2,6</i>	<i>2,5</i>	<i>2,5</i>
A23	Їжа або харчові продукти; їх оброблення, не охоплене іншими класами	н.д.	н.д.	н.д.	75	73	102	71
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>н.д.</i>	<i>н.д.</i>	<i>н.д.</i>	<i>1,9</i>	<i>1,9</i>	<i>2,5</i>	<i>2,1</i>
C12	Біохімія; пиво; алкогольні напої; вино...	100	н.д.	н.д.	н.д.	67	98	76
	<i>% до загальної кількості</i>	<i>2,7</i>	<i>н.д.</i>	<i>н.д.</i>	<i>н.д.</i>	<i>1,7</i>	<i>2,4</i>	<i>2,2</i>

н.д. – немає даних.

Джерело: складено за даними Державної служби інтелектуальної власності України [Електронний ресурс]. – Доступний з : http://sips.gov.ua/ua/plans_reports.html

Аналізуючи кількість поданих заявок та отриманих охоронних документів на винаходи і корисні моделі протягом 2008–2012 рр. (табл. 3) за такими технічними напрямками, як прилади й хімія, можна зробити висновок, що вагому частину серед приладів становить медична техніка – майже 59% поданих заявок й отриманих патентів; прилади вимірювання – майже 33%. У хімічній галузі вагоме місце займають: матеріали, металургія – майже 21% поданих заявок та отриманих патентів; лікарські препарати – 20%; харчова хімія – 19%. Водночас необхідно зазначити, що протягом аналізованого періоду спостерігається тенденція до зниження в хімічній галузі поданих заявок на 31,7% та отримання патентів на 17%.

Таблиця 3

Пріоритети розподілу поданих заявок та отриманих патентів на винаходи і корисні моделі за деякими технічними напрямками за 2008–2012 рр., одиниць

	2008	2009	2010	2011	2012
	Подано заявок				
Прилади:	2529	2482	3009	2989	2582
Медична техніка	1458	1436	1774	1724	1487
% до загальної кількості	57,7	57,9	59	57,7	57,6
Вимірювання	814	812	992	945	850
% до загальної кількості	32,2	32,7	33	31,6	32,9
Хімія:	3658	3179	3539	3207	2498
Матеріали, металургія	779	621	608	564	497
% до загальної кількості	21,3	19,5	17,2	17,6	19,9
Лікарські препарати	724	627	735	590	391
до загальної кількості, %	19,8	19,7	20,8	18,4	15,7
Харчова хімія	539	539	598	552	478
% до загальної кількості	14,7	17	16,9	17,2	19,1
	Отримано патентів				
Прилади:	2527	2515	1884	2911	2877
Медична техніка	1444	1481	1651	1695	1706
% до загальної кількості	57,1	58,9	87,6	58,2	59,3
Вимірювання	808	817	889	943	917
% до загальної кількості	32	32,4	47,2	32,4	31,9
Хімія:	3514	2962	3099	3285	2917
Матеріали, металургія	708	492	613	528	504
% до загальної кількості	20,1	16,6	19,8	16,1	17,3
Лікарські препарати	648	541	576	637	550
% до загальної кількості	18,4	18,3	18,6	19,4	18,9
Харчова хімія	570	490	532	578	541
% до загальної кількості	16,2	16,5	17,2	17,6	18,5

Джерело: за даними Державної служби інтелектуальної власності України [Електронний ресурс]. – Доступний з : http://sips.gov.ua/ua/plans_reports.html

За період 2005–2012 рр. кількість поданих вітчизняних заявок на знаки для товарів і послуг за класами МКТП зросла на 39,2%. Найбільша кількість поданих заявок спостерігається в класі 35 (реклама; керування справами, ділове адміністрування) у 2005 р. – 14,6%, у 2012 р. – 18%. Найбільше зростання відбулося в класах: 35 (реклама; керування справами, ділове адміністрування) – 18,4%; 05 (фармацевтичні та ветеринарні препарати; гігієнічні препарати на лікарські потреби) – 17,4%.

Згідно з даними щодо кількості зареєстрованих знаків для товарів і послуг за класами МКТП за 2005–2012 рр. (рис. 4) можна зробити висновок, що найбільша кількість зареєстрованих знаків спостерігалася в класі 35 (реклама; керування справами, ділове адміністрування) у 2005р. – 16,7%, у 2012 р. – 16,4%. Такі класи, як 05 (фармацевтичні та ветеринарні препарати; гігієнічні препарати на лікарські потреби), 41 (освіта, виховання, забезпечення навчання; розваги), 33 (алкогольні напої (крім пива)), 30 (кава, чай, какао, цукор, рис) складали у 2005 р. від 5,5% до 5,1%, у 2012 р. – від 7,1% до 4,6%. Інші класи МКТП мали: у 2005 р. від 4,9% до 3,7%; у 2012 р. від 3,7 до 3,1%.

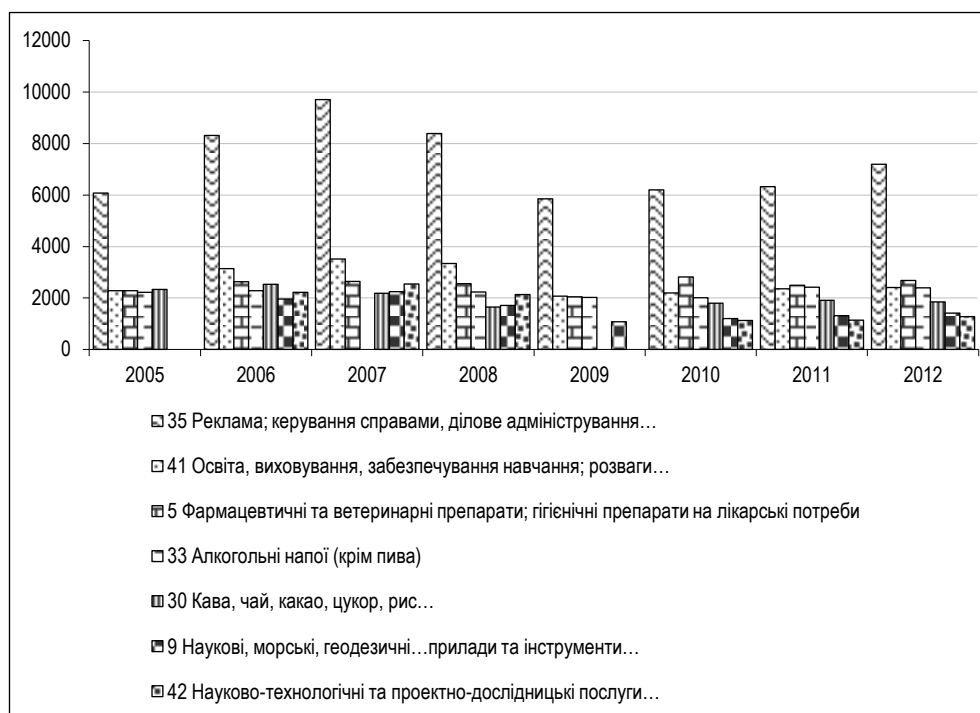

Рис. 4. Розподіл реєстрацій знаків для товарів і послуг за класами МКТП за 2005–2012 рр., одиниць

Джерело: за даними Державної служби інтелектуальної власності України [Електронний ресурс]. – Доступний з : http://sips.gov.ua/ua/plans_reports.html

Важливим фактором економічного розвитку є формування та реалізація інтелектуального потенціалу в розрізі видів економічної діяльності. Зокрема, за період 2005–2012 рр. у цих суб'єктах кількість поданих заявок зростала на 8% та отриманих патентів на винаходи та корисні моделі – на 6,4%. При цьому питома вага галузі охорони здоров'я та соціальної допомоги в кількості поданих заявок у 2012 р. становила лише 1,3%, в отриманні патентів – 1,2% (рис. 5). Найбільша ж питома вага сфери освіти, далі – дослідження і розробки. Загалом, за аналізований період спостерігалась тенденція зменшення як поданих заявок, так і отриманих патентів у досліджуваній галузі.

Заслужують на увагу здобутки сфери медичної освіти, що свідчить про розвиток вітчизняних наукових шкіл та процес формування молодого покоління науковців, спроможних мобільно включатися в науково-технологічну діяльність, особливо в частині реалізації спільних із зарубіжними партнерами наукових проектів у формі грантів.

Рис. 5. Розподіл поданих заявок та отриманих патентів на винаходи та корисні моделі за видами економічної діяльності (національні заявники–юридичні особи) за 2005–2012 рр., одиниць

Джерело: складено за показниками діяльності Державного підприємства "Український інститут промислової власності" за 2007–2012 рр. Промислова власність у цифрах [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://www.uiprv.org/> та за даними Держстату України за 2005–2007 рр. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

За період 2008–2012 рр. зменшилася кількість реєстрації охоронних документів на винаходи та корисні моделі у розрізі органів державного управління на 2,7% (табл. 4). Водночас, найбільша питома вага реєстрації охоронних документів у 2012 р. спостерігалася у Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України – 45,8%, у Міністерства охорони здоров'я України – 12,7%, Національної академії наук України – 9,2%. В інших органах державного управління – від 5,6% до 3,5%.

Таблиця 4

Розподіл реєстрації охоронних документів на винаходи та корисні моделі за 2008–2012 рр. за органами державного управління (національні власники – юридичні особи), одиниць

Органи державного управління	2008	2009	2010	2011	2012
Всього	7701	6743	7305	7869	7496
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ, НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ	2777	2769	3102	3710	3432
<i>% до загальної кількості</i>	36,1	41,1	42,5	47,1	45,8
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ	907	884	966	1 072	950
<i>% до загальної кількості</i>	11,8	13,1	13,2	13,6	12,7
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ	630	666	669	767	690
<i>% до загальної кількості</i>	8,2	9,9	9,2	9,7	9,2
АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ	322	371	438	444	422
<i>% до загальної кількості</i>	4,2	5,5	6,0	5,6	5,6
МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ	201	214	294	300	340
<i>% до загальної кількості</i>	2,6	3,2	4,0	3,8	4,5
КАБІNET МІНІСТРІВ УКРАЇНИ	372	241	366	237	305
<i>% до загальної кількості</i>	4,8	3,6	5,0	3,0	4,1
УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК	296	292	308	312	261
<i>% до загальної кількості</i>	3,8	4,3	4,2	4,0	3,5

Джерело: складено за показниками діяльності Державного підприємства "Український інститут промислової власності" за 2008–2012 рр. Промислова власність у цифрах за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://www.uipv.org/>

За період 2008–2012 рр. збільшилася винахідницька активність закладів, які належать до галузі "Освіта", що призвело до розширення їх переліку за цим показником. Так, найбільша кількість поданих заявок у 2012 р. спостерігалась у Національному університеті харчових технологій – 5,7%, Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля – 5,6%, Національному аграрному університеті – 5,0%. На інші заклади освіти припадає від 3,9% до 1,3% заявок. Водночас відбулося зменшення поданих заявок у Національному технічному університеті України "Київський політехнічний інститут" – на 23,6%, Національному аграрному університеті – на 18,5%. Слід зазначити, що серед лідерів винахідницької активності – 6 університетів медичного та фармацевтичного спрямування (рис. 6).

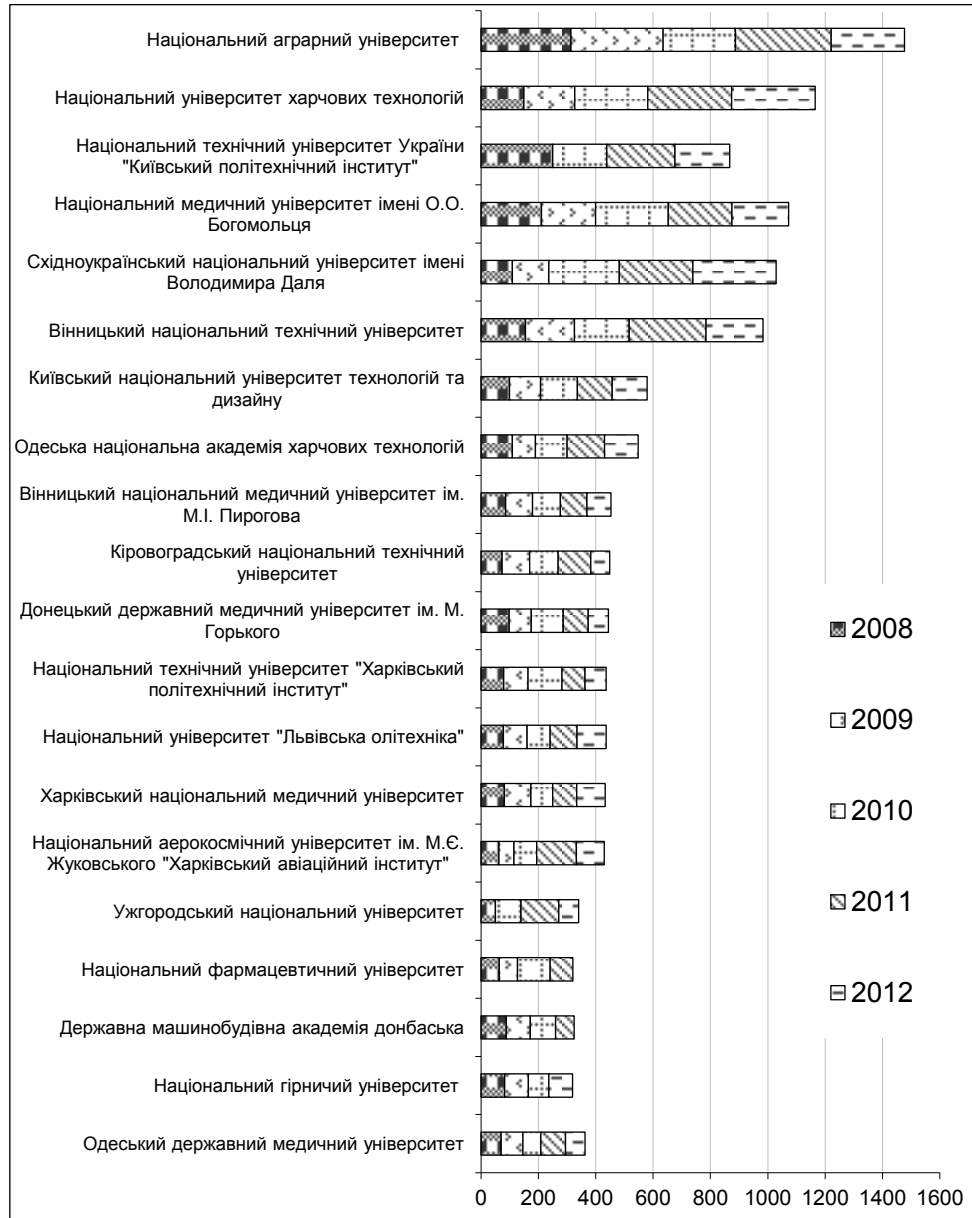

Рис. 6. Перелік закладів, що належать до галузі "Освіта", з найвищою винахідницькою активністю (кількість заявок, поданих за 2008–2012 рр.), одиниць

Джерело: складено за показниками діяльності Державного підприємства "Український інститут промислової власності" за 2008–2012 рр. Промислова власність у цифрах за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://www.uipv.org/>

У той же час, за період 2008–2012 рр. зменшилася винахідницька активність установ, які належать до галузі "Дослідження і розробки", що призвело до зменшення переліку установ з найвищою винахідницькою активністю. Найбільша кількість поданих заявок у 2012 р. спостерігалася в Українському державному науково-дослідному інституті реабілітації інвалідів – 4,1%; Інституті електрозварювання ім. Є.О. Патона – 2,8%; Фізико-технологічному інституті металів та сплавів – 2,4%; Інституті загальної та невідкладної хірургії – 2,4%. Усі інші заклади подали заявок менше 2%.

Як видно з рис. 7, питома вага медичних науково-дослідних установ у даному переліку досить суттєва.

Проте існуюча система освіти й інформаційно-методичного забезпечення у сфері інтелектуальної власності не повною мірою відповідає актуальним потребам економіки й вимагає подальшого розвитку за такими основними напрямками: розвиток основної й додаткової освіти у сфері інтелектуальної власності; удосконалення науково-методичного забезпечення освіти у сфері інтелектуальної власності, зокрема щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій та лікарських препаратів; удосконалення процесу надання інформаційних послуг, професійних консультацій у сфері інтелектуальної власності галузевими службами з питань охорони й управління інтелектуальною власністю; реалізація спільних освітніх проектів у співробітництві з Всесвітньою організацією інтелектуальної власності та ін.

Необхідно зазначити, що тільки більш широке впровадження в практику українських підприємств медичної промисловості й профільних медичних установ практики патентування власних інновацій і розробок здатне підвищити їх конкурентоспроможність на внутрішньому й світовому ринках, а також стимулювати створення на території країни наукомістких і високотехнологічних виробництв, тому що, в основному, тільки наявність запатентованих технічних рішень і технологій (способів лікування) визначає конкурентоспроможність як окремої вітчизняної установи, так і галузі в цілому, коли мова йде про світовий ринок.

У цьому контексті в Україні необхідно не тільки здійснювати тиражування успішного західного досвіду, але й підтримувати впровадження вітчизняних проривних розробок принципово нових ліків, клітинних технологій та біоінженерії, ядерної й телемедицини. У цьому зв'язку важливий постійний діалог між державою, науково-медичним співтовариством та бізнесом. Пошук і впровадження ефективних механізмів стимулювання й управління у сфері охорони здоров'я буде сприяти формуванню сучасної індустрії здоров'я. Дуже важливо систематично аналізувати ситуацію не тільки локально, у межах своєї країни, але й оцінювати світові тенденції й можливості, які надаються державами різних країн для закордонних фармацевтичних, страхових компаній, а також тих, хто займається розробкою інноваційних технологій у фармацевтичній індустрії.

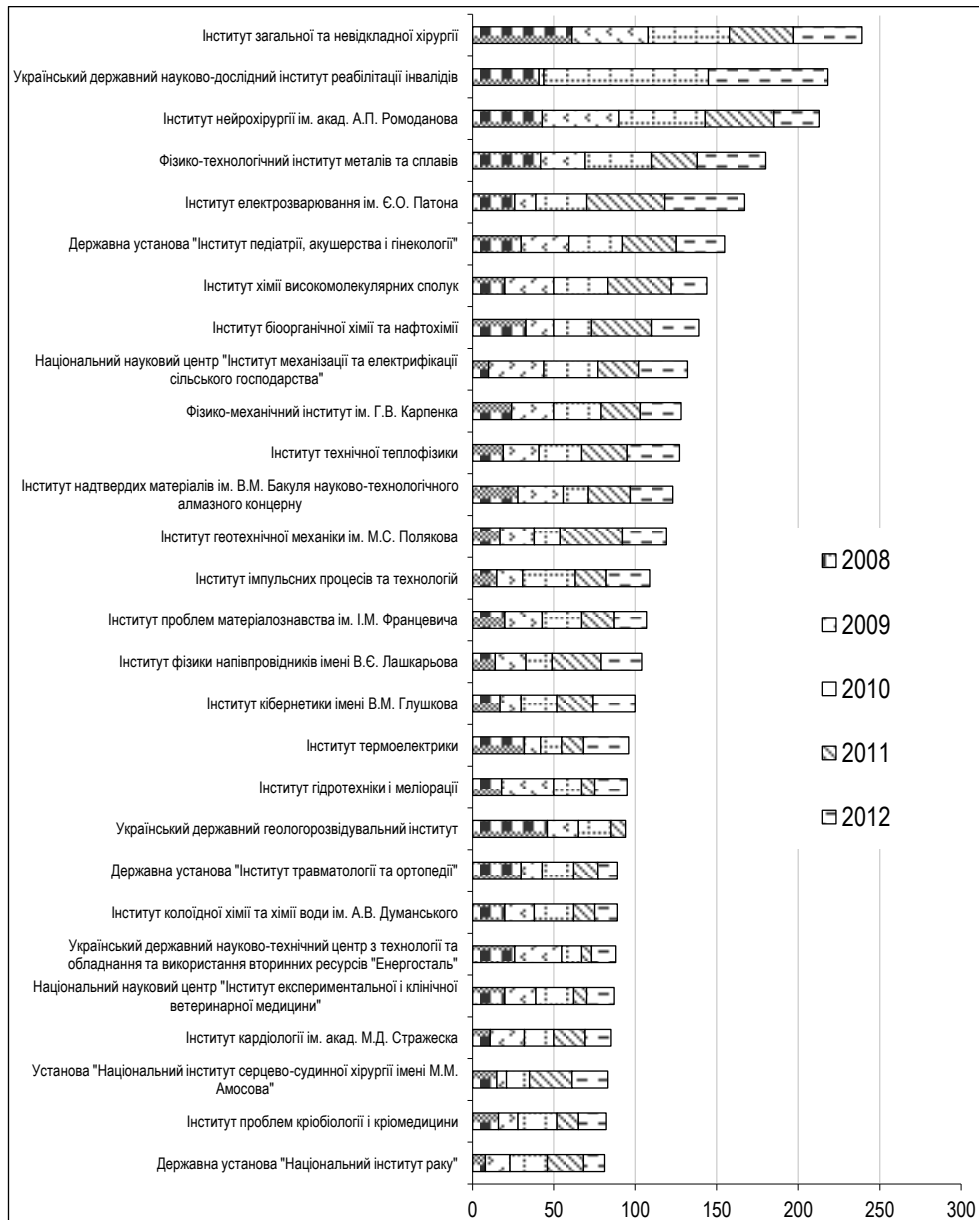

Рис. 7. Перелік установ, що належать до галузі "Дослідження і розробки", з найвищою винахідницькою активністю (кількість заявок, поданих за 2008–2012 рр.), одиниць

Джерело: складено за показниками діяльності Державного підприємства "Український інститут промислової власності" за 2008–2012 рр. Промислова власність у цифрах за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://www.uipv.org/>

Рекомендації щодо підвищення ефективності використання інтелектуальної власності для розвитку сфери охорони здоров'я в Україні базуються на визнанні несприятливості суспільного клімату через низький рівень морального і матеріального визнання творчої діяльності, а також необхідності подолання інноваційної інертності суспільства, яка проявляється в низькому рівні інноваційної активності суб'єктів підприємницької діяльності. Концептуальним положенням при цьому слід визнати той факт, що позитивний суспільний ефект науково-технологічного та інформаційно-технологічного розвитку знаходить вираження у вдосконаленні виробничих відносин через інтелектуалізацію праці, покращання умов праці, підвищення рівня освіченості й культури, підвищення якості життя. Динаміка і темпи переходу економіки на шлях інноваційного розвитку значною мірою залежить від ефективності використання результатів творчої діяльності людини. Ось чому однією з головних проблем, яка потребує постійної уваги з боку держави, є створення системи продукування, захисту, відтворення і використання інтелектуального потенціалу нації. Одним із основних елементів цієї системи є створення ефективного економіко-правового механізму захисту прав інтелектуальної власності. При цьому слід мати на увазі, що без цього механізму побудову інноваційної економіки здійснити неможливо.

Аналіз технічних рішень, що патентуються вітчизняними суб'єктами, показує, що вони не завжди можуть бути достатньою основою для розвитку відповідних конкурентоспроможних технологічних напрямків у сфері медицини та фармацевтики. У зв'язку із цим необхідно забезпечувати проведення патентних досліджень як на етапах формування й реалізації науково-технічних та інших типів програм, окремих наукових та інноваційних проектів, так і при здійсненні торгово-промислової діяльності, включаючи розробку прогнозів розвитку галузей і організацій, освоєння й реалізацію товарів (послуг) на передбачуваних ринках збуту. Вітчизняним суб'єктам необхідно поєднувати цей напрям отримання фінансових засобів на створення й охорону власних розробок із залученням для використання на ліцензійній основі прав на об'єкти інтелектуальної власності, що належать закордонним суб'єктам, а також використовувати можливості інформаційного пошуку для виявлення конкурентоспроможних технічних рішень, які не захищені охоронними документами й можуть бути використані на безоплатній основі. Важливим завданням у цьому напрямку є розвиток в Україні потенціалу організаційних структур з трансферу технологій, які повинні здійснювати пошук і залучення у вітчизняне виробництво технологій, у тому числі й тих, що належать закордонним суб'єктам.

Вираховування зазначених особливостей у державній економічній політиці України дозволить сприяти виходу вітчизняних малих та середніх інноваційних підприємств медичної та фармацевтичної промисловості на міжнародний ринок, у тому числі на ринок результатів НДДКР та об'єктів права інтелектуальної власності (ОПВ).

Висновки. Таким чином, здійснений аналіз дозволяє констатувати наявність значного науково-технологічного потенціалу сфери охорони здоров'я України у формі об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ). Проте недостатній рівень впровадження результатів наукових розробок в практику ставить на порядок денний питання про необхідність приділення особливої уваги при плануванні НДР до проведення патентно-інформаційних досліджень, до об'єктивності обґрунтування охороноспроможності очікуваних результатів та можливості забезпечення комерційної привабливості інноваційного медичного та фармацевтичного продукту.

З метою розвитку інноваційної складової модернізації системи охорони здоров'я в Україні необхідне посилення взаємодії державного й приватного капіталу, а також університетських і науково-дослідних структур із промисловістю та бізнесом, особливо з малим і середнім, подальший розвиток умов і стимулів для створення й використання об'єктів права інтелектуальної власності. При цьому вдосконалення й гармонізація стандартів ІВ буде сприяти структуруванню ринку медичної техніки й виробів медичного призначення на території України й надасть можливість вітчизняним виробникам виготовляти сучасну конкурентоспроможну й затребувану продукцію з перспективою розвитку експортного потенціалу.

1. Корнацький В.М. Проблеми здоров'я суспільства та продовження життя / В.М. Корнацький. – К. : Ін-т кардіології ім. М.Д. Стражеска, 2006. – 46 с.
2. Павлюк К.В. Розвиток державно-приватного –партнерства у сфері охорони здоров'я / К.В. Павлюк, О.В. Степанова // Фінанси України. – 2011. – № 2. – 2011. – С. 43–55.
3. Клунок Н. Зарубіжний досвід імпортозаміщення у фармацевтичній галузі як приклад для України / Н. Клунок // Економіка України. – 2012. – № 6 (607). – С. 24–29.
4. Оптимізація інноваційної діяльності у сфері охорони здоров'я України / Горбань А., Закрутько Л., Василенко Л., Ковальчук А. // Інтелектуальна власність. – 2012. – № 10. – С. 11–15.
5. ВОЗ приймає стратегію по здравоохранению, инновациям и интеллектуальной собственности [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://trade.ecoaccord.org/news/trade/2008/0603.htm>
6. Об утверждении Долгосрочной целевой программы "Развитие рынка интеллектуальной собственности в Республике Татарстан на 2013–2020 годы" : Постановление КМ РТ от 15.01.2013 № 11 [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://base.consultant.ru/regbase/cgi/online.cgi?req=doc;base=RLAW363;n=73988>

Транслітерований список джерел

1. Kornatskyi V.M. Problemy zdorov'ia suspilstva ta prodovzhennia zhyttia / V.M. Kornatskyi. – K. : In-t kardiologii im. M.D. Strazheska, 2006. – 46 s. [in Ukrainian]
2. Pavliuk K.V. Rozvytok derzhavno-pryvatnoho –partnerstva u sferi okhorony zdorov'ia / K.V. Pavliuk, O.V. Stepanova // Finansy Ukrainy. – 2011. – № 2. – 2011. – S. 43–55. [in Ukrainian]
3. Klunko N. Zarubizhnyi dosvid importozamishchennia u farmatsevtichnii haluzi yak pryklad dlia Ukrainy / N. Klunko // Ekonomika Ukrainy. – 2012. – № 6 (607). – S. 24–29. [in Ukrainian]
4. Optyimizatsiia innovatsiinoi diialnosti u sferi okhorony zdorov'ia Ukrainy / Horban A., Zakrutko L., Vasylenko L., Kovalchuk A. // Intelektualna vlasnist. – 2012. – № 10. – S. 11–15. [in Ukrainian]
5. VOZ prinimaet strategiyu po zdavookhranenyu, innovatsiyam i intelektual'noi sobstvennosti [Elektronnyi resurs]. – Dostupnyi z : <http://trade.ecoaccord.org/news/trade/2008/0603.htm> [in Russian]
6. Ob utverzhdenii Dolgosrochnoi tselevoi programmy "Razvitie rynka intelektual'noi sobstvennosti v Respublike Tatarstan na 2013–2020 gody" : Postanovlenie KM RT ot 15.01.2013 № 11 [Elektronnyi resurs]. – Dostupnyi z : <http://base.consultant.ru/regbase/cgi/online.cgi?req=doc;base=RLAW363;n=73988> [in Russian]

Отримано 02.09.13

Л.И. Федулова, д-р экон. наук, Т.В. Груздова, С.В. Палица

СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ ОХРАНЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ
СОБСТВЕННОСТИ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ НАУЧНО-
ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СФЕРЫ
ЗДРАВООХРАНЕНИЯ УКРАИНЫ

В статье авторы приводят результаты анализа развития охраны интеллектуальной собственности как составляющей научно-технологического потенциала системы здравоохранения Украины с дальнейшим выявлением и характеристикой соответствующих тенденций. Представлены предложения относительно усовершенствования государственной политики повышения эффективности использования интеллектуальной собственности для развития отечественной медицинской и фармацевтической промышленности и обеспечения качества медицинских услуг.

Ключевые слова: охрана интеллектуальной собственности, охрана здоровья, государственная политика.

L. I. Fedulova, doctor of economic sciences, T. V. Gruzdova, S. V. Palyecha

DEVELOPMENT OF GUARD OF INTELLECTUAL PROPERTY
STATUS AS TO CONSTITUENT OF SCIENTIFIC-TECHNOLOGICAL
POTENTIAL SPHERES OF HEALTH PROTECTION OF UKRAINE

In the article authors bring results over of analysis of development of guard of intellectual property as to the constituent of scientific-technological potential of the system of health protection of Ukraine with a further exposure and description of the proper tendencies. Presented propositions to improve state policy more efficient use of intellectual property for the development of national medical and pharmaceutical industry and the quality of health services.

Keywords: guard of intellectual property, guard of health, public policy.